

Ю.В. КАНАРСЬКИЙ

Інститут екології Карпат НАН України,
вул. Козельницька, 4, 79026, м. Львів

**ДЕННІ ЛУСКОКРИЛІ (*LEPIDOPTERA, PAPILIONOIDEA*)
ГОЛИЦЬКОГО БОТАНІКО-ЕНТОМОЛОГІЧНОГО
ЗАКАЗНИКА**

ключові слова: Голицький заказник, денні лускокрилі

key words: Holytsky reserve, butterflies

Yu. KANARSKY

**BUTTERFLIES (*LEPIDOPTERA, PAPILIONOIDEA*) OF HOLYTSKY
BOTANICAL-ENTOMOLOGICAL RESERVE**

Institute of Ecology of the Carpathians
4 Kozelnytska str., Lviv, 79026, Ukraine

The results of investigation on the butterfly population in Holytsky reserve (Ternopil region, Ukraine) are presented. There are 27 butterfly species were found. Their composition evaluated as relatively poor as for the similar meadow-steppe habitats. It both with high domination index of butterfly community can indicate on influence of some negative ecological factors.

Голицький ботаніко-ентомологічний заказник загальнодержавного значення знаходиться на схилах однойменної гори на Західному Опіллі (Бережанський р-н Тернопільська обл.). Його територія (60 га) має вигляд смуги близько 2 км завдовжки й 200-350 м завширшки, і займає опуклі схили південної та південно-західної експозиції з середньою крутизною 25⁰. Рельєф схилів сформований під впливом діяльності тимчасових і постійних водотоків: тут є струмки, вимоїни, балки тощо [1].

Рослинний покрив Голиці представлений здебільшого лучно-степовими угрупованнями, домінантами яких є *Carex humilis* Leys., *Brachypodium pinnatum* (L.) Beauv. і *Briza media* L. На степових схилах трапляються чагарники *Prunus spinosa* L., *Crataegus* spp., а також поодинокі дерева *Quercus robur* L., *Q. petraea* (Matt.) Liebl. Привершинні ділянки схилів і, місцями, балки, зайняті лісовою рослинністю (переважають похідні буково- і дубово-грабові лісостани).

Дослідження фауни комах заказника проводили викладачі й студенти Тернопільського педагогічного університету на базі розташованого поблизу біостанціону. Опублікований у монографії [1] список комах Голиці нараховує 130 видів, у т.ч. 6 видів лускокрилих. Це свідчить про явно недостатній рівень вивченості ентомофауни. Зокре-

ма, навіть у списку найкраще опрацьованої таксономічної групи комах (*Coleoptera*), який налічує 83 види, бракує цілої низки звичайних евритопних видів турунів, пластинчастовусих, вусачів та інших твердокрилих, які трапляються практично в усіх мезофільних і ксерофільних трав'яних біотопах регіону.

Попереднє дослідження денних лускокрилих ми провели на початку серпня 2001 року. У його рамках були проведені обліки населення денних лускокрилих за методикою абсолютного обліку на нефіксованих маршрутах [4]. Для оцінки загальної щільності населення були проведені контрольні суцільні обліки на смузі, шириною 2 м. Участь видів у населенні була оцінена з урахуванням коефіцієнтів візуальної помітності кожного з них.

У результаті цього досить короткочасного (10,5 людино-годин), дослідження було зареєстровано 32 види макролепідоптер, у т.ч. 27 – з групи денних, або булавовусих (табл.). Решта 5 видів належали до родин *Zygaenidae* (*Zygaena loti* D.-S., *Z. angelicae* O., *Z. carniolica* Scop.), *Sphingidae* (*Macroglossum stellatarum* L.) та *Arctiidae* (*Euplagia quadripunctaria* Poda). Останній вид уключений до “Червоної книги України” (1994).

Порівнюючи видовий склад населення денних лускокрилих Голицького заказника й подібних лучно-степових ділянок Гологоро-Кременецького кряжа (гори Сипуха й Лиса, гора Підлиська), слід відзначити, що в заказнику він найбідніший. Зокрема, на Лисій горі ми зареєстрували 64, а на Підлиській – 62 види денних лускокрилих. Якщо врахувати, що на час проведення досліджень (початок серпня) у фазі імаго перебуває близько 60% видів регіональної фауни, які населяють аналогічні біотопи, то фауна денних лепідоптер Голицького заказника мала б приблизно становити 45-50 видів. У специфічному лучно-степовому комплексі на Голиці бракувало характерних для цього сезонного аспекту видів *Colias myrmidone* Esp., *Minois dryas* Scop., *Pseudophilotes vicrama* Moore, *Maculinea teleius* Bgstr., *M. nausithous* Bgstr., представників роду *Melitaea* F. Майже всі перелічені види були зареєстровані кількома днями пізніше (7 серпня) на лучно-степових ділянках Лисої гори (Золочівський р-н Львівська обл.). Крім того, на Голиці нам не трапився ще один рідкісний мірмекофільний вид – *Polyommatus damon* D.-S., якого раніше наводили для цього місця [5], і який також мешкає на Лисій горі.

Сукупна щільність населення денних лускокрилих становила переважно 2-5 тис. ос./га (пересічно 3,2 тис.), проте, у деяких місцях перевищувала 10 тис. ос./га. Разом з тим, такі високі показники на 4/5 (82%) забезпечувалися чисельністю одного абсолютного домінанта – *Polyommatus coridon* Poda. Популяція останнього в середньому мала

щільність 2,5 тис. ос./га, а в одному локалітеті був зареєстрований надзвичайно високий показник – 37 тис. ос./га. Це був єдиний фоновий вид у населенні (за частотою трапляння, понад 100 особин на го-

Таблиця 1.

Населення денних лускокрилих Голицького ботаніко-ентомологічного заказника в серпні 2001 р.

№	Вид	К _{ВПО} ¹	Абсолютна чисельність, ос./год.	Частка в населенні, ‰ ²
1	<i>Artogeia napi</i> L.	2,0	14,3	15,1
2	<i>A. rapae</i> L.	2,1	5,7	6,4
3	<i>Pontia edusa</i> F.	1,6	0,2	0,2
4	<i>Colias hyale</i> L.	1,4	0,5	0,4
5	<i>C. australis</i> Vty.	1,4	13,3	9,9
6	<i>C. crocea</i> Geoffr.	1,6	10,0	8,5
7	<i>Gonepteryx rhamni</i> L.	1,4	1,0	0,7
8	<i>Inachis io</i> L.	1,9	2,9	2,9
9	<i>Vanessa atalanta</i> L.	1,8	1,9	1,8
10	<i>V. cardui</i> L.	2,1	0,6	0,6
11	<i>Argynnis adippe</i> D.-S.	2,4	0,1	0,1
12	<i>Rathora lathonia</i> L.	2,8	0,2	0,3
13	<i>Boloria selene</i> D.-S.	3,1	0,2	0,3
14	<i>Maniola jurtina</i> L.	3,0	22,9	36,3
15	<i>Aphantopus hyperantus</i> L.	3,1	5,7	9,4
16	<i>Melanargia galathea</i> L.	2,5	1,1	1,5
17	<i>Coenonympha pamphilus</i> L.	3,5	3,8	7,1
18	<i>Lycaena phlaeas</i> L.	4,3	0,2	0,4
19	<i>Cupido minimus</i> Fssl.	6,4	5,7	19,4
20	<i>Plebejus argyrognomon</i> Bgstr.	5,3	4,8	13,4
21	<i>Polyommatus icarus</i> Rott.	3,3	8,6	15,0
22	<i>P. coridon</i> Poda	3,9	398,6	822,7
23	<i>P. bellargus</i> Rott.	3,3	1,4	2,5
24	<i>P. dorylas</i> D.-S.	3,3	0,3	0,5
25	<i>P. thersites</i> Cantener	3,3	13,3	23,3
26	<i>Thymelicus lineola</i> O.	5,0	0,5	1,3
27	<i>Hesperia comma</i> L.	6,7	0,1	0,3
	Разом		517,7	1000,0

¹ Коефіцієнт візуальної помітності (обернений) – розрахований за результатами досліджень угруповань денних лускокрилих 2000 – 2001 р. у Розточчі

² З урахуванням К_{ВПО}

дину обліків; [3]). Крім нього часто (понад 10 особин за годину) траплялися ще 5 видів, з яких 2 – *Colias australis* Vty. і *Polyommatus thersites* Cant. є типовими мешканцями ксеротермофільних лучно-степових ділянок, а решта – евритопні види, що населяють різноманітні трав'яні біотопи. Крім названих трьох ксерофільних видів, ще 5 знайдених тут – *Cupido minimus* Fssl., *Plebejus argyrognomon* Bgstr., *Polyommatus bellargus* Rott., *P. dorylas* D.-S., *Hesperia comma* L. є характерними для лучно-степових біотопів регіону.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження в Голицькому заказнику, порівняно з лучно-степовими ділянками Гологоро-Кременецького кряжа, відзначено дещо збіднений видовий склад денних лускокрилих. Лише 8 знайдених тут видів є представниками гігро-ксерофільного та ксерофільного лучно-степових комплексів, тоді як на подібних ділянках Гологір і Вороняків таких видів трапляється приблизно в 1,5 – 2 рази більше. Загальна висока щільність населення денних лускокрилих на 80% забезпечувалася за рахунок одного, вірогідно, дуже конкурентоздатного виду синявців – *P. coridon*. Така деформація домінантної структури угруповання¹ за участю цього ж виду вже була відзначена в заповіднику “Розточчя”, де подібний біотоп зазнає значного антропогенного впливу [2]. Натомість на Голиці ми не спостерігали видимих ознак дигресивних змін у рослинному покриві, хоча, зрештою, її схили в другій половині літа викошують, а вершина гори зайнята пасовищем. Тим часом відсутність низки характерних лучно-степових видів денних лускокрилих і низька вирівняність їх угруповання можуть свідчити про вплив на нього несприятливих екологічних факторів. Для з'ясування природи цих факторів потрібно провести детальніші дослідження як угруповання денних лускокрилих, так й інших систематичних груп ентомофауни Голицького заказника. Це є доцільним ще й тому, що заказник є ботаніко-ентомологічним, а поки що не зовсім зрозуміло, які види чи угруповання комах там би мали охоронятися. З іншого боку, наявність біостанонару дає можливість залучати студентів до збору репрезентативнішого матеріалу, ніж представлений в опублікованих на сьогодні списках [1], а також проводити моніторингові дослідження лучно-степових угруповань ентомофауни.

¹ За даними досліджень на Розточчі (Львівська обл.) у вирівняних угрупованнях денних лускокрилих частка домінантного виду в будь-якому сезонному аспекті не перевищує 60% (прим. автора)

ЛІТЕРАТУРА

- 1. М.М.Барна, Л.П.Царик, В.М.Черняк та ін.** Голицький ботаніко-ентомологічний заказник загальнодержавного значення (за ред. Барни М.М.). – Тернопіль: Лілея, 1997. – 64 с.
- 2. Канарський Ю.В.** Населення денних лускокрилих (*Lepidoptera, Papilionoidea*) природного заповідника “Розточчя”: сучасний стан і розподіл по біотопах // Науковий вісник УжНУ. – 2002 (у друці).
- 3. Кузякин А.П., Мазин Л.Н.** Количественный учет булавоусых чешуекрылых для биогеографических целей // Матер. IX съезда ВЭО. – К.: Наук.думка, 1984. – С. 268.
- 4. Малков Ю.П.** К методике учета булавоусых чешуекрылых // Животный мир Алтае-Саянской горной страны. – Горно-Алтайск: Изд-во Горно-Алтайского гос. ун-та, 1994. – С. 33-36.
- 5. Romaniszyn J., Schille Fr.** Fauna Motyli Polski (Fauna Lepidopterorum Poloniae) // Prace Monogr. Kom. Fizjogr. PAU. – Kraków, 1929. – Т. 1. – 552 s.